

De Herauf

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 16 Januari 1898. N°. 1047.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau: N. 2. Voorburgwal 44, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertenties: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Verreem. 12 Cent p. regel

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.

XXXII.

Want het is onmogelijk, degenen die eens verlicht geweest zijn, en de hemelsche gave gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden, en afvallig worden, die, zeg ik, wederom te vernieuwen tot bekeering. Hebr. 6:4 en 6.

Thans zijn we toe aan een ingewikkeld vraagstuk, waarover nog steeds niet het noodige licht is verspreid. Dat herkomst en geboorte, beroep en levenslot, niet op de wedergeboorte, maar dan toch op den vorm van onze bekeering gewichtigen invloed oefenen, mag, na de voorafgaande uiteenzetting, wel als vaststaande worden aangenomen; onderwijl ieder toegeeft, dat al hetgeen in deze vier factoren werkt, behoort tot het terrein der „gemeene gratie“, en niet tot dat der „particuliere genade“. Gaan we nu intusschen op dezelfde lijn voort, dan komen we thans te staan voor de heel andere vraag, als hoedang we de werking der dusgenaamde genademiddelen hebben te beschouwen, voor zoover ook deze werking aan de bekeering voorafgaat, en uitgaat op verkoren zoowel als op niet-verkoren. In engelijke mate (dit dient er bijgevoegd) maar in zekere mate dan toch heeft elk kind van God dat eerst op gevorderden leeftijd tot bewuste bekeering kwam, vóór zijn bekeering zekeren invloed ondergaan van de Heilige Schrift, van de Kerk van Christus, van de Christelijke ideeën en van tot Christus bekeerde personen, en het zijn niet het minst deze inwerkingen en invloeden op zijn persoon, die in de ure zijner toebrenging in Gods hand als naderwijde middelen dienst deden, om hem tot Jezus te leiden. Ja, de invloed van deze werkingen op de bekeering was meestal derwijls overwegend, dat de meesten schier uitsluitend uit deze middelen den vorm hunner bekeering plegen te verklaren.

Het ligt dan ook voor de hand, dat voor het doorbreken der bekeering deze soort middelen volstrekt onmisbaar zijn. Al trekken we toch alle deze middelen in hun centrum, d. i. in het Woord samen, ieder geeft toe, dat er zonder het Woord geen bekeering denkbaar is. „Het geloof, als daad genomen, is uit het gehoor, en het gehoor is uit de prediking van het Woord Gods“. Zelfs staat het Woord hier zoozeer op den voorgrond, dat, zoo ge „toebrenging, bekeering en heiligmaking“, gelijk oordijds veel geschiedde, onder het eene wijde begrip van „wedergeboorte worden voor den hemel“ saamvat, ge met volkomen juistheid zeggen kunt dat het herboren worden van heel onzen persoon voor den hemel plaats heeft door het Woord. Iets waarlijk dat te denken is, niet uitsluitend aan de predikatie, maar ook aan de lectuur van het Woord, en niet het minst aan al de afgeleide werkingen die in gesprek en levensgewoonte van het Woord uitgaan. Nemen we daarentegen „wedergeboorte“ in engeren zin, ter aanduiding van het eerste inbrengen van het nieuwe leven, dan zijn wel bij de eigenlijke wedergeboorte alle invloeden buiten rekening te laten, maar keeren ze te sterker en te beslister bij onze bekeering en bij onzen toestand in Christus terug, en zelfs in de heidenwereld is elke overgang tot Christus volstrekt onmogelijk, tenzij de prikkel van het Woord, in wat vorm ook, voorafgegaan zij. Er moet aanraking met de kerk van Christus, door haar geschriften, haar gerucht, haar leden, of haar missionarissen geweest zijn, of het komen tot Christus is voor een Heiden ondenkbaar.

Over de wedergeboorte in engeren zin vermeten we ons niet ten opzichte der Heidenen ook maar één woord te zeggen, en het komt ons voor, dat een iegelijk die zich hierover een oordeel aanmatigt, de grens van het geoorloofde overschrijdt. Reeds in de 16e eeuw schreef a Lasco, de hervormer van onze Nederlandse kerken in Engeland: „Ik ben niet zoo wreed van hart, dat ook ik niet soms mijn gedachten laat gaan over die miljoenen en miljoenen, die buiten Christus in de Heidenwereld geboren worden“. En steeds hebben ernstige Christenen, die zich niet binnen hun enge muren opsloten, ook over dit pijnlijke vraagstuk hun penzelen laten gaan. Als vanzelf onderscheidde men dan tusschen de kleine kinderkeus, die wegsterven zonder ooit tot helder bewustzijn te zijn gekomen, en tusschen de ouderen die den volwassen leeftijd bereikten. Wat nu die volwassenen betreft, zoo neigden velen ertoe, om althans enkele onderscheidde Heidenen, zooals Plato en Cicero onder dezulken te rekenen, op wier zaligheid men hopen durft. Van rechtzinnige zijde is hierop ech-

ter steeds geantwoord, dat men tot zulk een uitspraak niet alleen, maar zelfs tot zulk een gissing alle recht miste, overmits men hierdoor in lijnrechte tegenspraak met de Heilige Schrift kwam. Betuigt de Heilige Schrift ons, dat er maar een naam onder den hemel gegeven is waardoor een mensch kan zalig worden, t. w. de naam van Christus Jezus, dan komt het ons niet toe hierop voor Plato of Cicero een uitzondering te maken. Iets wat te beslister moet worden uitgesproken, omdat niet weinigen deze zelfde theorie ook thans toepassen op hen, die in ons eigen midden buiten den Christus wegsterven, en zoowel zijn Godheid als de Verzoening door zijn offerande steeds hadden geloofend, bestreden en als verwerptelijk ten toon gesteld. Wij Christenen, hebben ons stiptelijk aan het Woord te houden, en missen elk recht, hierop uitzonderingen te maken. En zulke uitzonderingen wijzen we dan ook af, in het minst niet uit genis aan deernis of uit hardheid van hart, maar overmits we ons eigen geloof ondermijnen en breken zouden, bijaldien we, buiten de Schrift om, en in strijd met haar stellige uitspraken, een tweeden weg des heils als mogelijk stelden.

Maar anders kwam natuurlijk de vraag te staan, als er sprake viel, niet van de volwassen Heidenen, maar van de kleine kinderen, die onder Heidenen, Joden of Mahomedanen zeg voor hun tweede jaar wegsterven. Op deze is de regel der Schrift, dat alleen wie den naam van Jezus aanroep zalig kan worden, niet toepasselijk. Bij zulk een klein wicht toch is ook onder ons van een belijden van Jezus nog geen schijn of schaduw aanwezig. Hier moet men dus van tweeën één doen, of den gestelden regel niet toepasselijk verklaren, of wel alle onze kleine, vroeg wegstervende kinderen in de zaligheid insluiten. Dit laatste nu doet niemand, en men geeft toe, dat zulke kleine wichtjes ter zaligheid kunnen ingaan, ook al hebben ze nooit van Jezus gehoord. Zijn ze nu nochtans met ons in zonde ontvangen en geboren, en daarom der verdoemenis onderworpen, zoo volgt hieruit, dat God denziken op een voor ons onbegrijpelijk wijze moet wederbaren, met het geloofsvermogen begiften, en hun deel moet geven aan de heilgoederen van Christus. En op dien grond nu is het, dat niet weinigen, met name in Amerika, thans neigen en overhellen tot de stelling, dat alle zulke kinderkeus, niet alleen onder ons, maar ook onder Heidenen, Joden en Mahomedanen, voor hun sterven door God ten leven verwekt worden. Hoeveel er echter in zulk een stelling zijn moge, dat ons menschelijk hart toesprekt, toch heeft geen Christelijke kerk haar ooit in de Belijdenis opgenomen, en mag niet verzwegen, dat wie zoo spreekt, meer beweert, dan hij verantwoordten kan. Vooreerst toch is onzerzijds nooit geleerd, dat alle onder ons vroeg wegstervende kinderkeus zalig worden, maar alleen de uitverkorene. Dit nu sluit voor ons besef wel geen enkel kindeke uit, want ze kunnen allen verkoren zijn; maar het stelt de zaak toch in een ander daglicht. In de tweede plaats belijden onze kerken, dat „gelooft anders“ deze hope bij het vroeg wegsterven van hun kinderkeus hebben mogen, en ze zeggen ditzelfde volstrekt niet van de „ongelooften ouders“. Haar uitspraak houdt verband met het Verbond en de Verbondsgenade, waar de Heidenen, Joden en Mahomedanen natuurlijk buiten vallen. En in de derde plaats ontbreekt alle rechtstreekse aanduiding in de Heilige Schrift, waaraan we het recht zouden kunnen ontleenen, om zoo verrekende stelling als stellige waarheid te verkondigen. Hiermee is niet gezegd, dat het tegendeel vaststaat. Ook wie het tegendeel staande houdt, zegt meer dan hij verantwoordten kan. Immers de mogelijkheid, dat God een kindeke wederbaart, geheel onafhankelijk van alle tusschenkomende middelen, moet worden toegegeven, en dit zoo zijnde, kan niemand bewijzen, dat God ditzelfde wonderbare werk ook niet buiten het Verbond zou kunnen tot stand brengen. Zelfs heeft het lieflijke der gedachte iets wat aantrekt. Maar verder gaan kunnen en mogen we niet. Niemand weet wat God in het verborgene doet of niet, tenzij Hij zelf het ons openbaart; en ten deze ontbreekt alle ook maar enigszins stellige openbaring. Ons blijft het daarom voorloopen, dat we ons op dit punt van elke uitspraak vóór of tegen te onthouden hebben, en geheel dit gewichtig stuk aan onzen God hebben over te laten, wiens ondoorgrondelijke ontfermingen ons diepste mededogen zoo zeer verre te boven gaan. Alleen wat de volwassenen betreft, kunnen en moeten we, op grond der Heilige Schrift, stellig en beslister spreken, en dan geldt onveranderlijk de regel. Alleen wie den naam des Heeren aanroep zal zalig worden.

Klinkt het nu bij het eerste hooren eenigszins vreemd, dat, om slechts dit één te noemen, b. v. ook de Heilige Schrift in het kader der gemeene gratie zou kunnen vallen, zoo zal men toch bij eenig nadenken, de juistheid hiervan inzien. Immers de ge-

Daar alzoo bij de volwassenen de voorbereidende werkingen der genademiddelen voor het komen tot bekeering onmisbaar zijn, staan we alnu voor de vraag, of deze genademiddelen te rekenen zijn tot de „gemeene gratie“, of wel tot de „particuliere genade“. Een uiterst moeilijke vraag en die toch niet is te ontgaan. Wat toch is het geval? Ook deze genademiddelen werken niet alleen op hen die straks tot bekeering zullen komen, maar ook, zij het al op andere wijze, op hen, die later onbekeerd wegsterven. Het zijn alzoo door God verordende en door God gebruikte middelen, die niet beperkt zijn tot hen, die zalig worden, maar die evenzoo uitgaan naar hen, die niet zalig worden. Is nu alleen die genade „particulier“, die „met de zaligheid gevoegd is“, dan is de vraag niet te ontwijken, of deze genademiddelen, die volstrekt niet altoos tot zaligheid leiden, en die aan de te zaligen personen met hen, die onbekeerd wegsterven, zoo vaak gemeen zijn, niet moeten gerekend worden onder de middelen der „gemeene gratie“. Vooral de hartaaengrijpende pericop uit Hebr. 6:4-6 levert aan deze vraag een zoo ernstig karakter. Daar toch is sprake van personen die verloren gaan, en die nochtans: 1°. verlicht zijn geweest; 2°. een hemelsche gave gesmaakt hebben; 3°. des Heiligen Geestes deelachtig zijn geworden; 4°. gesmaakt hebben het goede Woord Gods; en 5°. gesmaakt hebben de kracht der toekomstige eeuw. Vijf heerlijke dingen alzoo, waarvan menig kind van God soms met weemoed belijdt, dat ze in die rijke mate vooralsnog niet zoo zijn deel werden.

Men behoort deze zaak alzoo ernstig onder de oogen te zien. Er is hier toch niet alleen quaestie van een bloed vormelijk lezen der Schrift, of ijskoud nederzitten onder de predikatie, of halfweerbarstig opgevoegd zijn in een Christelijken kring; maar we staan voor een werking der genademiddelen, wel buiten de zaligheid, maar die toch soms zeer diep indringt en zeer ver gaat. Zóóver, dat we best verstaan, hoe meer dan één de woorden uit Hebr. 6:4-6 lezend, de „volharding der heiligen“, prijs gaf, en er toe kwam, om te erkennen, dat hier sprake was van „wezenlijk bekeerden“, die later het „nieuwe leven“ weer verloren. Voor ons snijdt vs. 9 dit af. Daar toch staat: „Maar geliefden, verzekeeren ons van u betere dingen en met de zaligheid gevoegd, hoewel wij alzoo spreken.“ Dit immers toont, dat de vorige werkingen, waarvan de apostel spreekt, niet met de zaligheid gevoegd waren. Maar waar we, als Gereformeerden, zelfs Hebr. 6:4-6 van dezulken verstaan, die niet wedergebooren waren, daar rust toch de plicht op ons, om met zulke feiten en mogelijkheden te rekenen, en voegt het ons volstrekt niet, bij degenen die verloren gaan alleen aan geheel uitwendige bloot vormelijke invloeden der genademiddelen te denken.

Tusschen vierderlei is hierbij te onderscheiden. Zoowel de gewone genademiddelen als ook zekere geestelijke gaven, werken ten eerste op dezulken die reeds wedergebooren zijn, en strekken alsdan om het gewekte nieuwe leven tot ontwikkeling te brengen. In de tweede plaats werken ze op dezulken die nog niet wedergebooren zijn, maar die binnen meer of min verwijderd tijdstip ten leven zullen komen, en dragen alsdan een voorbereidend karakter met het oog op de komende bekeering. Ten derde werken ze op de personen, van wie later blijkt dat ze onbekeerd wegsterven, en strekken bij dezulken, om hun schuld te stellig te doen uitkomen en ter verharding. En ten vierde werken ze op de omgeving waarin Christus' kerk optrad, en strekken alsdan om de hoogere ontwikkeling van het algemeen menselijke leven te bevorderen. Zonder deze vier verschillende werkingen behoorlijk te onderscheiden, komt men ten deze niet tot helderheid. Rekent men nu, in het gemeen genomen, tot de „particuliere genade“, alleen datgene wat rechtstreeks tot de zaligheid leidt, of middellijk met de zaligheid gevoegd is, en daarentegen tot de „gemeene gratie“, alle werkingen en invloeden die wel de macht der zonde stuiten, maar buiten verband met de zaligheid, dan is het klaar, dat dezelfde werkingen der genademiddelen en geestelijke gaven het karakter van „particuliere genade“ dragen, zoo ze ten deel vallen aan hen die reeds wedergebooren zijn, of het straks zullen worden. Maar dat ze daarentegen het karakter van „gemeene gratie“ niet overschrijden bij personen of kringen, die straks buiten Christus wegsterven.

Klinkt het nu bij het eerste hooren eenigszins vreemd, dat, om slechts dit één te noemen, b. v. ook de Heilige Schrift in het kader der gemeene gratie zou kunnen vallen, zoo zal men toch bij eenig nadenken, de juistheid hiervan inzien. Immers de ge-

meene gratie en de particuliere genade staan niet als tweerlei soort apart medijn naast of tegenover elkander, maar ze verschillen in doel en strekking en alleen daarom ook in de middelen die ter bereiking van dat doel worden aangewend. Particuliere genade heeft een positief doel: nieuw en hooger leven te wekken, in stand te houden en te volmaken in wie dood lag in zijn zonden. Gemeene gratie daarentegen heeft alleen een negatief doel, t. w. de volledige ontwikkeling van het gif der zonde te stuiten. Naar dit tweerlei doel is, zijn ook de middelen, en zulke wel in dien zin, dat de middelen der gemeene gratie nooit iets positiefs ten leven in den dooden zondaar kunnen uitwerken; maar dat ze zeer wel bij de bekeering kunnen invloeden. Een booswicht en misdadiger, in wien weinig gemeene gratie werkte, komt moeielijker en anders tot bekeering, dan een jong man uit stiller kring, die door gemeene gratie voor alle schrikkelijke uitspatting in zonde bewaard werd. In zoverre kan ook de gemeene gratie de ontwikkeling van de particuliere genade dienen. Maar zoo nu kan ook omgekeerd veel dat middel is voor particuliere genade ook tevens het doel der gemeene gratie bevorderen, door zonde te stuiten; men versta ons wel, niet om de kiem der zonde te dooden, maar om de ontwikkeling en de uitbreiding der zonde te stuiten. Naar oorsprong behoort de Wet der Tien Gebooden tot het particuliere genadeverbond en toch wie zal nasporen, wat ongelooflijke kracht ter stuiting van zonde bij de groote massa van die Tien Gebooden is uitgegaan. Het groot verschil tusschen de menselijke samenleving onder een Christenvolk en een Heidensche of Mahomedaanse natie, dat door een ieder erkend wordt, is in hoofdzaak uit den invloed van het Woord te verklaaren, en toch zal men moeten toestemmen, dat het vele goede, waarin een Christelijke maatschappij zich verblijdt, niet in eigenlijken zin particuliere genade is, maar te rekenen is onder de gemeene gratie. Buiten twijfel behoort alzoo het Woord, het Sacrament, en zelfs de geestelijke gaven waarvan Hebr. 6:4-6 spreekt, naar hun oorsprong tot de particuliere genade, want ze dragen een positief karakter, en zijn niet uit de natuur, maar bovennatuurlijk. Doch al staat dit, wat hun oorsprong en karakter betreft vast, dit beliet niet, dat God ook deze verordende middelen bezigt, om én bij enkele personen én in de menselijke samenleving, ook waar geen sprake is van zaligheid, de zonde tegen te gaan.

Hier raken we dan ook aan een punt, dat ter afsnijding van misverstand, blijkbaar verduidelijking eischt. Men heeft toch uit ons meermalen uitgedrukt gevoelen, dat de Bedienaar des Woords in de gemeente van Christus in degenen, tot wie hij spreekt, geloofgenen heeft te zien, geheel ten onrechte de conclusie afgeleid, alsof we daarmee de bekendmaking van het Woord aan anderen afsneden. Dit is volstrekt niet zoo. We hebben alleen gezegd, dat men hier onderscheiden zou. In de kerk wordt een „vergadering van geloofgenen“ gehouden. Dat is het eigen karakter der saamgekomen gemeente. In hoeverre de enkele personen aan dit karakter beantwoorden, is dikwijls niet uit te maken, maar de zaak zelve wordt er niet door veranderd. Hypocrieten kunnen er onder schuilen, maar wie zich als een ongelooft openbaart, wordt uit den kring verwijderd. Op dien grond nu stelden we, en stellen we nog den eisch, dat de Bediening des Woords in de kerk van Christus hieraan beantwoorde, en alzoo zich niet richte tot de wereld, maar tot de „geloofgenen“, ook alsprekt het vanzelf, dat de prediking tevens er op bedacht moet zijn, om 1°. degenen die nog alleen het geloofsvermogen hebben tot dadelijk geloof te brengen, en 2°. om aan de hypocrieten het blijven in Christus' kerk steeds pijnlijker en onmogelijker te maken. De regel blijft, gelijk Christus zelf dien zeven maal gesteld heeft: „Wie ooren heeft die hoore wat de Geest tot de gemeente zegt“. Dusver is van Gereformeerde zijde dan ook nog nimmer iets tegen deze stelling aangevoerd, dat ook maar zweemde naar een bewijsgrond.

Maar met het op den voorgrond schuiven van deze stelling is nooit door ons beoogd en kon nooit beweerd worden, dat wie buiten de vergadering der geloofgenen stond aan zijn lot moest worden overgelaten. Het bevel van Christus is pertinent: Predikt het Evangelie (en dus ook de Wet, want zonder de Wet als achtergrond is er geen Evangelie), predikt het Evangelie aan alle volken en aan alle creaturen. Wel verre van dit voorbij te zien, laat staan te betwisten, hebben we er veeleer steeds nadruk op gelegd, en er op gewezen hoe de

verklondiging van Paulus op den Areopagus en elders juist dit karakter droeg; en in tegenstelling met de Bediening des Woords in de gemeente, deze verklondiging juist als de evangeliseerende verklondiging des Woords gekarakteriseerd.

Reeds de Zending bewijst de noodzakelijkheid hiervan. Alle Zending toch is evangelisatie onder Heidenen, Joden of Mahomedanen. En naast deze dusgenaamd buitenlandse Zending, staat met volkomen gelijk recht de binnenlandse Evangelisatie, mits deze zich niet aanstelt als optredende in de kerk. Want wel kunnen ook in de kerk zulke verwilderde en verachtte toestanden voorkomen, dat men schier op Heidendom stuit, maar dan natuurlijk deugte de toestand der kerk niet, moet die kerk als zoodanig gereformeerd worden, en moet men door catechisatie als anderszins pogen te doen ontcoien wat bevrozen was, en waar alle gemeenschap des levens blijkt te zijn afgestorven, van de kerk losmaken. En dan natuurlijk is men er hiernede niet van af, maar komt ook hieraanstands de plicht boven, om door binnenlandse Evangelisatie Wet en Evangelie ook aan deze verwilderde volksgroepen opnieuw te gaan prediken. Wel met onderscheid. Zekere schuchterheid in het heilige blijft hier geboden, en ook voor ons geldt het woord van Jezus: Werpt het heilige voor de hondenken niet, en de perelen niet voor de zwijnen. Maar mits onder deze beperking, geldt de algemeene plicht zoowel voor de kerk, als voor de leden der kerk, om Wet en Evangelie aan alle creaturen bekend te maken. Bekend te maken door eigen optreden, door eigen voorbeeld en levenswandel, door schriftuur, door Bijbelverspreiding, en door verkondiging of rechtstreekse Evangelisatie. Dit is geboden: 1°. omdat Jezus ons dien plicht oplegt; 2°. omdat de kerk op deze propaganda en uitbreiding is aangelegd; 3°. omdat de invloed hiervan zondustuitend en zondebindend is; en 4°. omdat het ook wel tot spot en verharding aanleiding geeft, maar dit ons zeer zeker tot voorzichtigheid maant, edoch niet ontslaat van onze verplichting.

„Verleen mij uwe Wet.“

Wend van mij den weg der valsheid, en verleen mij genadiglijk uwe wet. Psalm 119:29.

Van nature strijden we tegen de Wet in. Ge ziet dat 't best aan het pas opschietend kind, dat nog de kunst niet verstaat om zich te verbergen, en dan ook telkens toont, hoe, wat ge verbodt, juist te gaan doen, zijn lust en leven is.

Reeds een zanger van het oude Rome zong dan ook, dat „we altoos overhellen naar wat ons verboden werd“. Nitimur in rektum. Of zoo als, ten einde raad, een Amsterdamsche buurvrouw in haar niet te finen tongval zal klagen: Wat 'em verbodt, dat heeft em.

En nu moge die trek bij personen op jaren beconneren en met minder hartstocht werken, werken doet hij toch. Niet meer plaagachtig, niet meer zoo speelsch, niet om 'er om te doen, zooals bij schoolknappen, maar Satan zorgt er wel terdege voor, dat tot op den ouden dag, en tot vlak bij ons graf, die prikkel tegen het gebod in ons werken blijft, en dan niet meer tegen een meester op school, maar tegen den Heere aller heeren, tegen den levenden God.

Ziet ge nu desmettenen een bidder op de knieën worstelen, en hoort ge hem van zijn God het afsmeeken: „Heere, verleen mij genadiglijk uwe wet“, dan voelt ge dat er in dien bidder iets wonders is. Dan is die bidder geen mensch meer zoals een ander mensch. Dan is er iets omgezet in zijn hart. Dan trekt in dat hart naar heere, wat van nature in ons hart naar beneden trekt.

En als ge dan toch dien „bidder“ straks weer opgestaan en in het woelen des levens terugkeert, in zijn overleggingen bespiedt, en merkt hoe diezelfde bidder van zoo straks toch weer bezig is tegen Gods Wet te zinnen, en voor zijn conscientie het goed pleit, om in een zaak die hem bijzonder aan 't hart ligt, die Wet van zijn God te ontkuilen, dan ontwaart ge hoe ertwee menschen in dien éénen man schuilen, één met het omgezette hart, dat om de Wet vraagt, en de Wet naloop, maar ook een ander die, met het oude hart van vroeger, nog steeds de Wet een hinder vindt, en liefst de Wet onthopt.

En naardat dan genade werkt, ziet ge de balans in dien worstelaar op- en nedergaan. De één maal omvangt de Wet hem en omhelst hij de Wet, en is hij liefdelijken van vreemde in zijn God.

Maar ook de andere maal liet de Wet hem los, en liep hij van de Wet weg, om straks in wroeging zijn verweesheid van Gods Wet te beweenen.

En uit die wroeging komt dan telkens ten leste weer het heimwee naar de Wet op, zich uittend in de bede: „Verleen mij, o, God, genadiglijk uwe Wet.“

Ge moet hierbij onderscheiden. Niet tegen elk stuk van de Wet prikkelt ons de zonde van binnen.